

spoken

toneelgroepamsterdam
van henrik ibsen regie thomas ostermeier

rolverdeling op de achterzijde

van henrik ibsen

regie thomas ostermeier

vertaling grotendeels gebaseerd op
een vertaling van judith herzberg

dramaturgie florian hellwig

scenografie jan pappelbaum

licht erich schneider

kostuums wojciech dziedzic

muziek niils ostendorf

video sebastien dupouey

assistentie regie thibaud delpeut, daria bukvic (stage),
tonje langeveld (stage), michael ronen (stage)

dramaturgische adviezen peter kleinert

assistentie scenografie pascal leboucq

hoofd techniek & productie götz schwörer

productieleiding angelina kroft

techniek rick liesveld, reyer meester (1e inspiciënten),

marc bender, emile bleeker, sanne de boer, wouter breepoel,

tim maks van den broek, sander van elteren, martijn hoogland,

thijs kempers, david logger, timo merkies, marten de wijs, theunis zijlstra

kostuumatelier farida bouhboh, saar van gerwen (kleedster),

wim van vliet (hoofd), roy verschuren

kap & grime roswitha evenwel, david verswijveren

decor uitgevoerd door as systems gmbh, elementum fx bv, hoac, kloosterboer decor bv

castingadviezen hans kemna

fotografie jan versweyveld

grafisch ontwerp roddy mac mahon, jan versweyveld

publiciteit winnie boegborn, wietske van sooling

druk ssp amsterdam

met dank aan ajax chubb varel, www.macbike.nl

synopsis

Hélène Alving wil met de oprichting van een kindertehuis ter nagedachtenis aan haar overleden echtgenoot, haar liefdeloze huwelijk en de leugens uit het verleden achter zich laten. Binnen vierentwintig uur leidt dit echter tot een hernieuwde ontmoeting met 'erfenissen' uit het verleden, waarin haar zoon Oswald en het dienstmeisje Regine een belangrijke rol spelen. Oswald keert na een kunstenaarsbestaan in Parijs terug naar het ouderlijk huis en blijkt lichamelijk en geestelijk uitgeput. Regine wordt door haar (vermeende) vader Engstrand onder druk gezet om voor hem te gaan werken in een tehuis voor zeelieden. Ondertussen maakt Oswald haar het hof. Dominee Manders, jeugdliefde van Hélène Alving, laveert en manipuleert zich een weg door alle relaties en houdt een façade van plicht en fatsoen in stand.

henrik ibsen

auteur

De Noorse toneelschrijver Henrik Ibsen (1828-1906) wordt gezien als de grondlegger van het moderne realistische drama en schreef meesterwerken als Nora en Hedda Gabler.

Spoken (1881) was zijn meest controversiële toneelstuk. Het werd nauwelijks verkocht: boekhandelaren retourneerden massaal hun exemplaren aan de uitgever. Ibsen verweet dit de liberale kritiek en politiek, die in zijn ogen slaaf waren van de publieke opinie en allesbehalve ruimdenkend: "In Noorwegen bekommert men zich niet zozeer om de vrijheid, als wel om vrijheden, een paar

meer of een paar minder, al naar gelang het partijstandpunt."

De Noorse première van Spoken liet dan ook op zich wachten. In Chicago werd het in 1882 door een Noors/Deens gezelschap opgevoerd en na talloze Europese premières werd het in 1898 in Noorwegen gespeeld. Ibsen schreef dat hij met Spoken veel morele grenspalen had verzet en dat hij niet verder zou gaan: hij wilde zich niet verwijderen van zijn publiek. Dat dit niet gebeurd is, bewijst de Nederlandse opvoeringsgeschiedenis: op de lijst van meest gespeelde schrijvers neemt hij sinds 1945 de achtste positie in.

thomas ostermeier

regie

De Duitse regisseur Thomas Ostermeier (1968) is artistiek leider van de Schaubühne am Lehniner Platz in Berlijn. Door een sterke programmering van hedendaagse auteurs, dans en een nieuw ensemble positioneerde de Schaubühne zich de laatste jaren als een dynamisch huis. Ostermeier regisseerde ondermeer stukken van Jon Fosse, Sarah Kane, Lars Norén, Marius von Mayenburg en Mark Ravenhill. De laatste jaren heeft klassiek repertoire een belangrijke plek gekregen in zijn beleid. Dit was een van de redenen voor

Ivo van Hove om hem voor zijn eerste regie bij Toneelgroep Amsterdam uit te nodigen. Essentieel voor Ostermeier zijn de vertelling en de acteurs van wie hij een maximaal fysiek commitment vraagt. Emoties moeten zich vertalen in de handeling en het gedrag van de personages.

Ostermeier regisseert op meerdere podia in Europa, won diverse theaterprijzen, is Artiste associé van het Festival van Avignon en werd benoemd tot Officier des Arts et des Lettres door de Franse overheid in 2010.

gefascineerd door ibsen

Thomas Ostermeier heeft een fascinatie voor het oeuvre van Ibsen. Spoken is het vijfde toneelstuk van hem waar hij zijn tanden in zet. Eerder regisseerde hij John Gabriel Borkmann, Bouwmeester Solness, Hedda Gabler en Nora. Het is de sociologische dimensie van deze toneelstukken die hem telkens verleidt tot een nieuwe encensering. Ibsen maakt voor hem invoelbaar hoe het nieuwe kapitalisme – dat aan het einde van de 19e eeuw is ontstaan – van bepalende invloed is op de sociaal-maatschappelijke waarden en op het gedrag van mensen.

Door voor dit perspectief te kiezen, zet Ostermeier zich af tegen het Duitse regisseurstheater uit de jaren zeventig en tachtig. Dit presenteerde Ibsen als een psychologisch auteur die de mysteries van de geest openbaart; als een schrijver van innerlijke landschappen. Ostermeier pakt het radicaal anders aan. Ibsen geeft hem de middelen om te laten zien onder welke economische en financiële druk mensen moeten functioneren. Hoe ze in een gerationaliseerde en geseculariseerde wereld, in een permanent gevecht zijn met hun persoonlijke waarden. Maar ook, hoe ze in de greep raken van de angst om hun economische positie en sociale status te verliezen.

Ostermeier signaleert daarbij dat in een

samenleving waar bezit en positie regeren, de natie staat, de religie en de familie hun vaste waarde hebben verloren. Vooral het aspect van de veranderende betekenis van de familie – en in het verlengde daarvan de rol van de vrouw – is wat Ostermeier 'via' Ibsen onderzoekt. In zijn visie grijpen mensen in een conservatieve reflex nu weer vaak terug op (klein)burgerlijke waarden. Een beweging die in Duitsland inmiddels omschreven wordt als 'die neue Mitte'. De kwaliteit van Ibsen is dat hij als een soort patholoog-anatoom zijn tijdgeest analyseert door zijn personages hun eigen weg te laten zoeken in een ijskoude materialistische tijd, terwijl ze hun burgerlijke idealen overeind proberen te houden. Met man en macht houden ze de schone schijn op. Die pseudo-morele tijdgeest, waarin hypocrisie de boventoon voert, herkent Ostermeier in onze tijd, én in onze lichamen en gedragingen die lijden onder die spanning. Welke sporen laat het materialistisch denken achter in het lichaam, in ons gedrag? Het individu staat altijd onder druk van een dominant maatschappelijk ideaal. Ten tijde van Ibsen was het onderdeel uitmaken van de gemeenschap van centraal belang, nu is dat de maakbare mens die zelf verantwoordelijk is voor zijn succes, schoonheid en geluk. In beide gevallen gaat het om de angst voor sociale uitsluiting.

Maar ik geloof haast dat we allemaal spoken zijn, dominee Manders. Het is niet alleen dat wat we van onze vader en moeder geërfd hebben dat in ons spookt. Het zijn allerlei oude, dode ideeën en allemaal oude, dode overtuigingen en zo. Ze leven niet in ons, maar zitten er wel, en we kunnen er niet afkomen. Ik hoef maar een krant in te kijken, en het is of ik de spoken tussen de regels zie sluipen. Er leven vast overal in het land spoken. Het is zo verbreid als het zand, denk ik. En we zijn zo godsjammerlijk lichtschuw allemaal.

jan pappelbaum

scenografie

Jan Pappelbaum is de vaste vormgever van Ostermeier en hoofd vormgeving van de Schaubühne. Zijn architecturale achtergrond vertaalt zich in het creëren van open ruimtes en in het steeds weer op zoek gaan naar een nieuwe relatie met het publiek. Het platform en het aloude draaitoneel zijn terugkerende vormen in zijn oeuvre. Het draaitoneel schept de mogelijkheid om personages en milieus vanuit alle invalshoeken te bekijken. Het is uitermate geschikt voor het werk van Ibsen: de standpunten van de personages krijgen een vertaling in de positie die ze innemen tot het publiek. Daarnaast behoort het uitvergoten en abstraheren van concrete zaken tot het handelsmerk van Pappelbaum.

spoken

amsterdam stadsschouwburg (020 624 23 11) try-outs do 24 t/m za 26 feb, première zo 27 feb, di 1, wo 2, di 8 t/m za 12 mrt | **utrecht stadsschouwburg** (030 230 20 23) di 15, wo 16 mrt | **breda chassé theater** (076 530 31 32) vr 18 mrt | **den bosch theater a/d parade** (0900 337 272 33) za 19 mrt | **antwerpen desingel** (+32 3 248 28 28) vr 25, za 26 mrt | **den haag koninklijke schouwburg** (0900 345 67 89) ma 28, di 29 mrt | **rotterdamse schouwburg** (010 411 81 10) vr 1 apr | **leeuwarden schouwburg de harmonie** (058 233 02 33) di 5 apr | **groningen stadsschouwburg** (050 368 03 68) wo 6 apr | **maastricht theater a/h vrijthof** (043 350 55 55) vr 8, za 9 apr | **amsterdam stadsschouwburg** di 12 t/m za 16 apr | **eindhoven parktheater** (040 211 11 22) di 19, wo 20 apr | **amsterdam stadsschouwburg** vr 22, za 23, di 26 t/m vr 29 apr | **ntgent schouwburg** (+32 9 225 01 01) vr 6, za 7 mei | **arnhem stadsschouwburg** (026 443 73 43) zo 8 mei 11

wijzigingen voorbehouden | www.tga.nl

toneelgroep amsterdam

Toneelgroep Amsterdam is het stadsgezelschap van Amsterdam en het grootste toneelgezelschap in Nederland. Met 350 voorstellingen en ruim 20 producties per seizoen is TA een toonaangevend en innovatief repertoiregezelschap van internationale allure dat wordt geleid door Ivo van Hove. Kern is een ensemble van 21 acteurs. Bekende voorstellingen zijn Angels in America, Romeinse tragedies, Het temmen van de feeks, Rouw siert Electra, Opening Night en Scènes uit een huwelijk. TA-2 is het platform van TA voor de ontwikkeling van (regie)talent. TA-junior verzorgt educatieprojecten en juniorvoorstellingen voor en door jongeren. TA-extra is de verzamelnaam voor alle randprogrammering zoals inleidingen en workshops. TA-alliantie werkt samen met mightysociety van Eric de Vroedt en met Female Economy van Adelheid Roosen.

ensemble

barry atmsa, kitty courbois, jacob derwig, roeland fernhout, fred goessens, janni goslinga, marieke heebink, fedja van huêt, chico kenzari, hans keesting, hugo koolschijn, hadewych minis, chris nietvelt, celia nufaar, frieda pittoors, alwin pulinckx, halina reijn, gijs scholten van aschat, eelco smits, karina smulders, leon voorberg

10|11

hedda gabler

van henrik ibsen
regie ivo van hove
aug, sep 10

antigone-kreon-oidipous

naar sofokles
regie thibaud delpeut
coproductie toneelschuur producties
sep 10

la voix humaine

van jean cocteau
regie ivo van hove
okt, dec 10, mrt t/m mei 11

antonioni project

naar michelangelo antonioni
regie ivo van hove
coproductie holland festival
okt 10 antwerpen, feb 11 londen

opening night

van john cassavetes
regie ivo van hove
productie toneelgroep amsterdam/ntgent
okt 10 melbourne, mei 11 wenen

ubu

van alfred jarry, simon stephens
regie sebastian nübbling
productie toneelgroep amsterdam/
schauspiel essen
okt, nov 10 bochum

phaedra première

van jean racine
regie grzegorz jarzyna
nov, dec 10

kinderen van de zon première

van maxim gorki
regie ivo van hove
productie toneelgroep amsterdam/ntgent
nov, dec 10, jan, feb 11

scènes uit een huwelijk

van ingmar bergman
regie ivo van hove
jan t/m mei 11

nooit van elkaar première

van jon fosse
regie ivo van hove
coproductie desingel antwerpen
feb, apr, mei 11

spoken première

van henrik ibsen
regie thomas ostermeier
feb t/m mei 11

glengarry glen ross

van david mamet
regie eric de vroedt
coproductie toneelschuur producties
feb t/m apr 11

angels in america

van tony kushner
regie ivo van hove
mei 11

de russen! première

van tom lanoye naar tsjechov
regie ivo van hove
coproductie holland festival/international theatre
festival dialog-wroclaw
jun 11

ta-2

al mijn zonen première

van arthur miller
regie thibaud delpeut
productie toneelgroep amsterdam/
toneelschuur producties
dec 10 haarlem

ta-alliantie

mightysociety8 première

concept/regie eric de vroedt
tekst joeri vos
coproductie tg 42
powered by toneelgroep amsterdam
okt, nov 10

mightysociety9 première

tekst/concept/regie eric de vroedt
powered by toneelgroep amsterdam
apr, mei 11

ta-junior

zonderlingen première

naar kinderen van de zon
regie karlijn benthem, rosa fontein
dec 10

a fucking sales story première

naar glengarry glen ross
regie maartje ghijzen, victor mentink
mrt 11

spoken

marieke heebink
hélène alving

eelco smits
oswald alving

hans kesting
dominee manders

fred goessens
engstrand

isis cabolet
regine engstrand